

Sezer

voor diversiteit

Handreiking Samenleven en Verbondenheid

*Bevolkingsgroepen met een herkomst
binnen de landsgrenzen van Turkije*

voor innovatie voor ambitie voor empowerment voor dromen voor talent voor
beweging voor creativiteit voor verbinding voor gezondheid voor geluk

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Diversiteit in diversiteit	4
2.1 Etniciteit	4
2.2 Geloofsovertuigingen	4
2.3 Turkse politiek	5
2.4 Aandachtspunten binnen de gemeenschappen	5
2.4.1 Generatiedynamiek	5
2.4.2 Binding met Nederland	6
2.4.3 Doelgroepgericht beleid	6
2.4.4 Perspectief op Turks diasporabeleid	6
2.4.5 Kunst en cultureel erfgoed	7
2.4.6 Discriminatie	7
3. Handvatten en aanbevelingen	8
3.1 Leer de lokale Turks-Nederlandse gemeenschappen kennen	8
3.2 Ontwikkel cultuursensitieve communicatie	9
3.3 Betrek gemeenschappen in de co-creatie	9
3.4 Houd rekening met gemeenschapsspecifieke behoeften en omstandigheden	10
4. Belangrijkste opbrengsten uit de masterclass	
Samenleven en Verbondenheid	12
Literatuur	13

1. Inleiding

Gemeenten nemen dagelijks besluiten die direct invloed hebben op het leven van inwoners. Maar wat gebeurt er als beleid dat bedoeld is om kwetsbare groepen te bereiken, hen in de praktijk onvoldoende bereikt? En als de mensen voor wie het beleid bedoeld is zich er niet in herkennen?

Voor Turks-Nederlandse gemeenschappen is dit een ervaring die nog te vaak voorkomt. Zij worden regelmatig benaderd als één homogene groep, terwijl er juist sprake is van grote diversiteit tussen de verschillende gemeenschappen. Daardoor kan een uniforme aanpak vanuit overheden ertoe leiden dat grote groepen inwoners buiten beeld blijven.

Wanneer representatieve contactpunten ontbreken en er onvoldoende aandacht is voor de verschillende talen, tradities, geloofsovertuigingen en historische ervaringen binnen deze gemeenschappen, groeit het risico dat overheden en maatschappelijke organisaties inwoners ongelijk bereiken. Mensen kunnen zich daardoor onvoldoende gezien voelen, terwijl het onderlinge vertrouwen afneemt.

Deze relaties komen extra onder druk te staan wanneer contact vooral gezocht wordt in tijden van maatschappelijke spanning. Dat versterkt het gevoel dat gemeenschappen zich moeten verantwoorden en alleen in beeld komen als er sprake is van onrust. Als structureel onderhoud van de relatie tussen gemeenschappen en overheden ontbreekt, ontbreekt ook de vertrouwensbasis die nodig is om als maatschappij weerbaar te blijven tegen polarisatie. Gemeenschappen die al kwetsbaar zijn, worden daardoor nog kwetsbaarder.

Dit vraagt om een relatiegerichte en netwerkende houding vanuit overheden en maatschappelijke organisaties, waarbij cultuursensitiviteit een leidend uitgangspunt is in de omringende processen. Tegelijkertijd is dit een complex en gelaagd vraagstuk, waardoor het niet altijd duidelijk is waar te beginnen.

Om daarbij te ondersteunen heeft Sezer Consult, in opdracht van de Expertise-unit Sociale Stabiliteit (ESS) van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), in 2024 en 2025 onderzoek uitgevoerd. Daarnaast ontwikkelde Sezer Consult een interactieve masterclass en deze handreiking. De inzichten en ervaringen uit deze activiteiten vormen de basis van dit document.

Deze handreiking biedt (lokale) overheden inzicht in het belang van investeren in duurzame relaties met diverse gemeenschappen. Daarbij staan drie bouwstenen centraal die richting kunnen geven aan beleid en samenwerking:

- Inzicht in de diversiteit en dynamieken binnen de Turks-Nederlandse gemeenschappen en hun cultuurhistorische context.
- Praktische aanbevelingen voor beleid en samenwerking.
- Lessen uit de praktijk, gebaseerd op de masterclass, waaraan je beleidskeuzes kunt spiegelen.

De handreiking begint met het schetsen van een actueel beeld van de dynamieken binnen Turks-Nederlandse gemeenschappen en de thema's die daarbij bijzondere aandacht vragen. Vervolgens bespreken we de belangrijkste lessen uit de masterclass, die we vertalen naar concrete adviezen voor gemeenten die deze relaties duurzaam willen vormgeven en onderhouden.

2. Diversiteit in diversiteit

De Turks-Nederlandse gemeenschappen delen een herkomst binnen de landsgrenzen van Turkije. Tegelijkertijd verschillen zij onderling in onder meer etniciteit, cultuur, taal en religie. Sommige Turks-Nederlandse inwoners voelen zich sterk verbonden met lokale culturele netwerken en gemeenschappen, terwijl andere zich daar juist afstandelijk of kritisch toe verhouden.

Deze interne diversiteit vraagt om aandacht voor de manier waarop je verschillende groepen benadert. Ook bepaalt dit voor een deel hoe je deze groepen het best kunt bereiken. Gevoeligheid voor deze nuances is belangrijk, omdat maatschappelijke en politieke spanningen in Turkije ook in Nederland polariserend kunnen werken.

Een gemeente of overheidsinstelling die inclusief en verbindend wil werken, onderhoudt daarom contact met meerdere stromingen, organisaties en personen binnen de gemeenschappen. Dat vergroot het draagvlak voor beleid en maatschappelijke verbinding, en helpt om signalen op te vangen die anders buiten beeld blijven.

Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste dynamieken waarmee rekening moet worden gehouden.

2.1 *Etniciteit*

De Turks-Nederlandse gemeenschappen zijn etnisch divers. Daarom spreken wij in deze handreiking bewust over *gemeenschappen* in plaats van de *gemeenschap*. Ook benadrukken we de gedeelde herkomst uit het huidige Turkije. Dat lijkt misschien een kleine aanpassing in taalgebruik, maar voor de mensen om wie het gaat kan dit bijdragen aan het gevoel dat zij worden gezien en erkend.

Naast mensen met een Turkse etnische achtergrond wonen in Nederland bijvoorbeeld ook mensen die zich identificeren als Koerdisch, Armeens, Aramees, Assyrisch of Arabisch, terwijl zij hun herkomst uit Turkije delen. Deze gemeenschappen spreken niet alleen andere talen dan Turks, maar hebben ook andere culturele achtergronden. Daarnaast kan pijn uit het verleden nog altijd een rol spelen. Daardoor kan het gevoelig liggen wanneer iemand automatisch als Turks wordt gezien. Zo voelen mensen zich ook in Nederland niet altijd vrij om te vertellen dat zij van Koerdische afkomst zijn. Zij zijn bang daardoor anders behandeld te worden of te maken te krijgen met intimidatie door nationalistische Turkse-Nederlanders.

Om de breedte van de Turks-Nederlandse gemeenschappen te bereiken, is het daarom belangrijk om contactpunten en samenwerkingsvormen te verbreden. Verschillen in cultuur en etniciteit verdienen daarbij aandacht, vooral wanneer die samenhangen met een geschiedenis van ontkenning en uitsluiting. Zonder die aandacht bestaat het risico dat tegenstellingen uit Turkije zich onbedoeld in Nederland herhalen.

2.2 *Geloofsovertuigingen*

Ook op het gebied van geloofsovertuiging zijn de Turks-Nederlandse gemeenschappen divers. Binnen deze gemeenschappen vormt het soennitische islamitische geloof de grootste stroming. Nederlandse moskeeën die hierbij horen, zijn veelal georganiseerd via organisaties zoals de Islamitische Stichting Nederland, Milli Görüs en Stichting Islamitisch Centrum Nederland. Deze organisaties onderhouden nauwe banden met Turkije.

Minder bekend bij het brede Nederlandse publiek, is dat het alevitisme de op een na grootste islamitische stroming in Turkije is. Deze stroming is daarom ook sterk vertegenwoordigd binnen de Turks-Nederlandse gemeenschappen. Alevieten maken gebruik van andere gebedshuizen dan de soennitische meerderheid, namelijk zogenoemde *cemevi*. Hoewel de situatie vandaag de dag is verbeterd, hebben Alevieten in Turkije tot ver in de recente geschiedenis te maken gehad met discriminatie, onderdrukking en geweld vanwege hun identiteit.

Een deel van de Turks-Nederlandse gemeenschappen is christelijk. Het gaat daarbij vooral om de Armeense, Aramese en Assyrische (Suryoye) gemeenschappen. Ook zij hebben hun eigen gebedshuizen. Daarnaast hebben deze gemeenschappen in hun geschiedenis te maken gehad met geweld en vervolging. Daardoor kan hun relatie met de Turkse staat en de Turkse identiteit complex en gevoelig zijn.

Voor deze onderlinge verhoudingen en gevoeligheden bestaat geen standaardaanpak. Nuance, openheid en de bereidheid om inclusief te communiceren en te handelen vormen de basis voor wederzijds begrip en samenwerking. Dat begint met het erkennen van de diversiteit binnen de Turks-Nederlandse gemeenschappen. Vervolgens vraagt het om een communicatiestrategie die aansluit bij verschillende groepen, zodat zij bereikt en betrokken kunnen worden, ook wanneer zij van oudsher een minderheidspositie innemen.

2.3 Turkse politiek

Een aanzienlijk deel van de Turks-Nederlandse gemeenschappen stemt bij Turkse verkiezingen. Uit onderzoek van Clingendael (2023) blijkt dat een meerderheid van de Turks-Nederlandse respondenten van plan was te stemmen bij de verkiezingen van dat jaar. Veel mensen voelen zich betrokken bij de politieke ontwikkelingen in Turkije. Tegelijkertijd lopen de opvattingen daarover sterk uiteen, wat ook in Nederland tot spanning kan leiden. Zo voelt ongeveer een kwart van de Turks-Nederlanders zich onveilig vanwege de invloed van de Turkse staat in Nederland. Veel van hen vinden dat de Nederlandse overheid hen daar beter tegen moet beschermen (Clingendael, 2023).

Politieke spanningen en andere ingrijpende gebeurtenissen in Turkije kunnen daardoor ook invloed hebben op de verhoudingen binnen de Turks-Nederlandse gemeenschappen in Nederland. Bestaande tegenstellingen kunnen hierdoor worden versterkt en oude conflicten opnieuw naar de oppervlakte komen. Om hier goed mee om te gaan, is het belangrijk dat gemeenten de lokale gemeenschappen kennen en zicht hebben op de gevoeligheden die er spelen.

Veel mensen onderhouden daarnaast nauwe familiebanden met Turkije en volgen het nieuws uit het land op de voet. Gebeurtenissen zoals de zware aardbevingen van 2023 zijn daardoor ook in Nederland sterk voelbaar. Door ontwikkelingen rond de gemeenschappen actief te volgen, krijgen gemeenten beter zicht op gebeurtenissen die buiten Nederland plaatsvinden, maar lokaal wel gevolgen kunnen hebben. Dat maakt hen beter voorbereid op mogelijke spanningen en maatschappelijke impact.

2.4 Aandachtspunten binnen de gemeenschappen

De dynamieken die hierboven zijn beschreven, hebben op verschillende manieren invloed op de Turks-Nederlandse gemeenschappen. Door deze beter te begrijpen, kunnen gemeenten beleid beter laten aansluiten om de ervaringen en behoeften van inwoners.

2.4.1 Generatiedynamiek

Nederlandse jongeren met een Turkse achtergrond zijn vaak hier geboren en opgegroeid in een multiculturele omgeving. Zij bewegen zich tussen twee of meer identiteiten. Hun band met Turkije is vaak minder sterk dan die van hun ouders. Tegelijkertijd hechten zij waarde aan hun culturele achtergrond en tradities. Zij voelen zich verbonden met Nederland, ontwikkelen een sterk burgerschapsgevoel en willen actief bijdragen aan de samenleving. Daarbij zoeken zij erkenning voor hun meervoudige identiteit.

Toch lopen zij tegen vergelijkbare uitdagingen aan als eerdere generaties. Veel jongeren hebben het gevoel dat zij niet volledig als Nederlander worden gezien. Ook ervaren sommigen dat zij tussen twee werelden in staan: niet helemaal thuis in Nederland, maar ook niet volledig in Turkije. Dit kan leiden tot vragen over identiteit en gevoelens van onzekerheid. Het maakt het lastiger om je thuis te voelen in een samenleving waarin niet alle onderdelen van je identiteit worden erkend.

2.4.2 Binding met Nederland

De binding met Nederland onder mensen met een Turks-Nederlandse achtergrond is veelzijdig. In de interviews die wij hebben gevoerd, noemden respondenten waarden als democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en gelijke kansen als belangrijke redenen voor hun betrokkenheid bij de Nederlandse samenleving.

Voor de groep die wij spraken, wordt Turkije vooral gezien als een vakantieland. Zij voelen zich in de eerste plaats geworteld in Nederland. Tegelijkertijd ervaren sommigen afstand tot de Nederlandse samenleving. Dat komt onder meer door discriminatie, microagressie en het gevoel niet volledig te worden erkend. Doordat labels die hen als anders neerzetten blijven bestaan, krijgen sommige mensen het gevoel dat zij niet volledig als Nederlandse burger worden gezien.

De mate waarin iemand zich verbonden voelt met Nederland hangt volgens de respondenten daarom niet alleen af van persoonlijke keuzes, maar ook van hoe de omgeving hen benadert en behandelt.

2.4.3 Doelgroepgericht beleid

Gemeenten werken tegenwoordig vooral opgabegericht aan maatschappelijke vraagstukken. Tot voor kort gebeurde dat vaker doelgroepgericht, waarbij specifieke groepen werden benaderd op basis van kenmerken zoals afkomst. De huidige aanpak zou moeten leiden tot meer gelijkwaardige uitkomsten voor alle inwoners.

Uit de gesprekken die wij hebben gevoerd, blijkt dat er soms onvoldoende aandacht is voor problemen die specifiek spelen binnen de Turks-Nederlandse gemeenschappen. Zo krijgen ouderen met dementie die terugvallen op hun moedertaal niet altijd de ondersteuning die aansluit bij hun situatie.

In de kern gaat het om hoe beleid beter kan aansluiten op de verschillende omstandigheden waarin mensen leven. Een hulpmiddel daarbij is de intersectionele aanpak. Dit begrip, geïntroduceerd door Crenshaw (1989), maakt zichtbaar dat verschillende kenmerken van iemands identiteit en positie elkaar kruisen en samen bepalen welke kansen en drempels iemand ervaart. Armoede, gezondheid of onderwijskansen staan daardoor niet los van factoren zoals afkomst, taal, religie of eerdere ervaringen met publieke instellingen.

Het voorbeeld van ouderen met dementie die terugvallen op hun moedertaal laat zien hoe leeftijd, gezondheid en taal elkaar kruisen. Lokaal Wmo-aanbod dat alleen in het Nederlands beschikbaar is, vindt onvoldoende aansluiting bij deze groep. Een jongere met een Turks-Nederlandse achtergrond die solliciteert, kan te maken krijgen met (onbewuste) aannames op basis van een naam of foto, als hun CV niet wordt geanonimiseerd in het selectieproces. Of een inwoner die in een oud, slecht geïsoleerd pand woont, zou bijvoorbeeld gebaat zijn bij het bezoek van een energiecoach. Wanneer diezelfde inwoner eerder ervaringen had met de overheid die het vertrouwen hebben geschaad, kan dat zwaarder wegen dan de goede bedoelingen van een coach die de staat van de woning wil onderzoeken.

Door oog te hebben voor deze samenhang, kunnen gemeenten herkennen waar generiek beleid ongelijk uitpakt voor verschillende groepen inwoners. Zo sluiten de uitkomsten van beleid eerlijker aan bij wat mensen daadwerkelijk nodig hebben.

2.4.4 Perspectief op Turks diasporabeleid

De Turkse overheid biedt via verschillende organisaties diensten aan Turks-Nederlanders, zoals consulaire ondersteuning, weekendscholen en studiebeurzen. Op deze manier onderhoudt zij verbinding met de diaspora.

Tegelijkertijd maken sommige mensen binnen de Turks-Nederlandse gemeenschappen zich zorgen over de invloed van de Turkse overheid in Nederland. Deelnemers aan de masterclass bevestigden dit beeld. Ook onderzoek van Clingendael (2023, 2024) wijst hierop. Uit deze rapporten blijkt bovendien dat veel Turks-Nederlanders, ongeacht hun politieke voorkeur, graag beter beschermd willen worden tegen intimidatie en ongewenste beïnvloeding vanuit Turkije. Hier ligt dus een concreet aangrijpingspunt voor beleid.

2.4.5 Kunst en cultureel erfgoed

Bij de masterclass Samenleven en Verbondenheid benadrukten deelnemers uit de Turks-Nederlandse gemeenschappen de verbindende kracht van kunst en cultuur. Zij zien veel waarde in een grotere zichtbaarheid van hun cultureel erfgoed, zowel via lokale initiatieven als via het onderwijs.

Meer aandacht voor de diverse identiteiten binnen de gemeenschappen kan bijdragen aan erkenning en zelfvertrouwen. Daarnaast verlaagt het drempels in het contact tussen de Turks-Nederlandse gemeenschappen en tussen deze gemeenschappen en de bredere samenleving. Denk aan wederzijdse onbekendheid en vooroordelen, die afnemen naarmate mensen elkaars achtergrond en erfgoed beter leren kennen. Deelnemers zien hierin een duidelijke rol voor gemeenten weggelegd.

2.4.6 Discriminatie

Voor veel mensen binnen de Turks-Nederlandse gemeenschappen is discriminatie een dagelijkse realiteit. Vaak gaat het om subtiele vormen, zoals opmerkingen over een accent, terughoudend gedrag in sociale contacten of aannames over iemands achtergrond.

Volgens deelnemers aan Samenleven en Verbondenheid spelen negatieve beelden over de islam en Turkije hierin een grote rol. Ongeacht hoelang iemand in Nederland woont of hoeveel generaties hun familie hier al leeft, is het voor velen niet vanzelfsprekend om als Nederlander te worden gezien. Dat raakt het gevoel van gelijkwaardigheid en verbondenheid met de samenleving.

Daarnaast ervaren mensen ook op structureel niveau ongelijkheid. Zo spelen afkomst en naam nog steeds een rol op de arbeidsmarkt, met name in lager betaalde sectoren.

3. Handvatten en aanbevelingen

De inzichten uit dit project bieden gemeenten en andere betrokken organisaties concrete aanknopingspunten voor beleid en samenwerking. Hieronder lichten we deze aanbevelingen verder toe.

3.1 *Leer de lokale Turks-Nederlandse gemeenschappen kennen*

Deze handreiking biedt handvatten om de diversiteit binnen de Turks-Nederlandse gemeenschappen beter te begrijpen en te vertalen naar de praktijk. Daarbij is het belangrijk om deze inzichten te koppelen aan de lokale situatie. Verken daarom welke gemeenschappen in de gemeente aanwezig zijn en welke vraagstukken er spelen.

Statistische monitoringsplatformen kunnen hierbij waardevolle informatie bieden, vooral in relatie tot vraagstukken binnen het sociaal domein. Toch blijft persoonlijk contact de belangrijkste bron van inzicht.

Leg daarom actief contact met gemeenschapscentra, zelforganisaties, gebedshuizen, culturele verenigingen en andere informele netwerken. Zo ontstaan duurzame verhoudingen en komen ook problemen in beeld die niet zichtbaar zijn in cijfers en statistieken. Deze contacten ontstaan vaak uit initiatieven die goed aansluiten op de leefwereld van inwoners.

Het is daarnaast belangrijk om dit netwerk actief te onderhouden. Gemeenschappen veranderen voortdurend. Jongere generaties positioneren zich bijvoorbeeld anders dan hun ouders. Ontwikkelingen in Turkije kunnen doorwerken in Nederland. Tegelijkertijd kunnen cultureel erfgoed en gedeelde maatschappelijke vraagstukken juist bijdragen aan verbinding, zowel tussen verschillende Turks-Nederlandse gemeenschappen als met de bredere samenleving. Dat vraagt om aandacht, sensitiviteit en afstemming met mensen die de lokale context goed kennen.

Wanneer inzichten over de lokale situatie niet regelmatig worden bijgewerkt, ontstaat het risico dat beleid wordt gebaseerd op verouderde aannames. Ook gaven deelnemers aan de masterclass Samenleven en Verbondenheid aan dat contact via een beperkte groep sleutelpersonen een eenzijdig beeld kan opleveren. Daardoor blijven minderheidsstemmen in de Turks-Nederlandse gemeenschappen soms buiten beeld. Het risico is dan dat beleid en initiatieven worden gebaseerd op een beeld van de gemeenschap dat in de praktijk niet bestaat.

Aandachtspunten:

- Stel een overzicht op van de lokale gemeenschappen en actualiseer dit regelmatig. Beschrijf daarin naast de Turkse netwerken ook de Koerdische, Armeense, Aramese, Assyrische, christelijke en alevitische netwerken. Omdat migratiegeschiedenissen per gemeente verschillen, vormt dit een belangrijke eerste stap.
- Ga bij het actualiseren van dit overzicht in gesprek met vertegenwoordigers uit verschillende gemeenschappen. Doe dit ook bij participatie- en co-creatieprocessen waarbij Turks-Nederlands gemeenschappen betrokken zijn. Zo voorkomt u dat kennis afhankelijk wordt van één bron.
- Zorg dat de opgedane kennis toegankelijk is voor collega's uit andere beleidsvelden, zodat kennis niet afhankelijk wordt van één medewerker of afdeling.
- Investeer in basiskennis over de cultuurhistorische achtergrond en de belangrijkste dynamieken bij medewerkers die regelmatig contact hebben met inwoners.

3.2 *Ontwikkel cultuursensitieve communicatie*

Communicatie en samenwerking met Turks-Nederlandse gemeenschappen vraagt om een cultuursensitieve aanpak. Dat is belangrijk om vertrouwen op te bouwen en inwoners goed te bereiken. Het betekent dat er aandacht is voor het perspectief van de gesprekspartner of doelgroep, voor taalgebruik en de leefwereld van mensen. Communicatiemateriaal bestemd voor kwetsbare groepen moet daarom toegankelijk zijn en, waar nodig, in meerdere talen beschikbaar worden gesteld.

Cultuursensitieve communicatie begint bij het erkennen dat mensen meerdere identiteiten kunnen hebben. Ook vraagt het om ruimte voor verschillende perspectieven en ervaringen. Als inwoners zich gezien en gehoord voelen, ontstaat een basis voor vertrouwen. Het consequent spreken over *Turks-Nederlandse gemeenschappen* in plaats van de *Turks-Nederlandse gemeenschap* is daar een voorbeeld van.

Generieke of eenzijdige communicatie kan juist averechts werken. Wanneer iemand die zich identificeert als Koerdisch of Assyrisch steeds als “Turks” wordt aangesproken, kan dat gevoelig liggen vanwege historische ervaringen van ontkenning en uitsluiting. Ook op andere manieren kan generieke communicatie groepen onbedoeld uitsluiten. Denk aan informatie die alleen in het Nederlands beschikbaar is en daardoor oudere generaties niet bereikt, beeldmateriaal waarin uitsluitend moskeeën voorkomen of communicatie die alleen op gang komt tijdens maatschappelijke spanningen. In het uiterste geval kunnen gemeenschappen daardoor afhaken en het vertrouwen verliezen.

Aandachtspunten:

- Gebruik in gemeentelijke communicatie consequent de term *Turks-Nederlandse gemeenschappen* en vermijd formuleringen die één etnische, culturele of religieuze identiteit als vanzelfsprekend neerzetten.
- Laat externe communicatie-uitingen en beeldmateriaal vooraf toetsen door mensen met verschillende culturele, etnische en religieuze achtergronden. Leg geleerde lessen vast in een interne leidraad, zodat kennis niet afhankelijk is van individuele medewerkers.
- Bied informatie waar nodig in meerdere talen aan, bijvoorbeeld voor oudere generaties of sociaal geïsoleerde inwoners. Kijk daarbij bewust welke talen en communicatievormen het beste aansluiten bij de doelgroep.
- Wees alert op onderwerpen die gevoelig liggen binnen de politieke en religieuze diversiteit van de Turks-Nederlandse gemeenschappen. Maak per situatie een bewuste afweging in hoe uw organisatie hierover communiceert. Dat geldt ook wanneer verschillende gemeenschappen met een gedeelde herkomst in Turkije met elkaar in contact worden gebracht.

3.3 *Betrek gemeenschappen in de co-creatie*

De manier waarop gemeenschappen betrokkenheid ervaren, hangt sterk af van de continuïteit en context. Als contact vooral ontstaat naar aanleiding van maatschappelijke spanningen of veiligheidsvraagstukken, kan dat de indruk wekken dat gemeenschappen alleen in beeld komen als er een probleem is. Structureel contact geeft een ander signaal af. Het laat zien dat de gemeenschap wordt gezien als een volwaardige gesprekspartner en dat er oprecht interesse is in haar behoeften en perspectieven.

Op die manier ontstaat vertrouwen. Dat vertrouwen maakt het makkelijker om samen te werken aan gedeelde doelen en helpt gemeenten om blinde vlekken in beleid te herkennen. Zonder continuïteit blijft betrokkenheid al snel een eenmalige activiteit, in plaats van een vaste werkwijze.

De aanbeveling is daarom ook om regelmatig contact te onderhouden en gemeenschappen al vroeg te betrekken bij vraagstukken die voor hen relevant zijn. Dat kan bijvoorbeeld via gesprekken vanuit wijkteams, bijeenkomsten in buurthuizen of participatieplatforms voor lokale informele organisaties. Zoals eerder beschreven is het daarbij belangrijk om contact te onderhouden met verschillende personen en organisaties, zodat een representatief beeld ontstaat van wat er leeft binnen de gemeenschappen.

Participatie is echter niet vanzelfsprekend. Taalbarrières, onbekendheid met gemeentelijke inspraakmogelijkheden en wantrouwen door eerdere negatieve ervaringen kunnen inwoners ervan weerhouden om mee te doen. Vertrouwen en bereik ontstaan daardoor niet vanzelf, maar vragen om een relatie-gerichte aanpak.

Lokale informele organisaties spelen hierin een belangrijke rol. Denk aan vrijwilligersnetwerken, geloofsgemeenschappen en ouderenorganisaties. Zij beschikken vaak over een groot bereik, genieten vertrouwen binnen de gemeenschappen en kennen de vraagstukken die daar spelen. In een samenleving waarin gemeenschappen zelf ook divers zijn en gemeenten niet alle culturele kennis in huis hebben, kunnen deze organisaties een brugfunctie vervullen. Door hen te ondersteunen, kunnen gemeenten gemeenschappen beter bereiken en hun weerbaarheid versterken.

Een belangrijke uitdaging voor beleidsmakers is om, via een vorm van een co-creatief proces, de ervaringen en behoeften uit de gemeenschappen te vertalen naar oplossingen die breed worden gedragen en in de praktijk werken. Tijdens de masterclass Samenleven en Verbondenheid gaven deelnemers aan dat inwoners zich soms overvraagd of juist gepasseerd voelen als gemeenten pas contact zoeken nadat besluiten feitelijk al zijn genomen. Co-creatie helpt om dit te voorkomen. Door inwoners vroeg te betrekken, sluiten oplossingen beter aan bij de praktijk en voorkom je kostbare missers.

Sommige onderwerpen binnen de Turks-Nederlandse gemeenschappen kunnen gevoelig of polariserend zijn, bijvoorbeeld als het gaat over Turkse politiek of historische verhoudingen. Bij dit soort thema's vraagt co-creatie om extra zorgvuldigheid. Het is belangrijk om vooraf te wegen of een gezamenlijk gesprek wenselijk is en onder welke voorwaarden dit kan plaatsvinden. Door eerst afzonderlijke sessies te voeren, een onafhankelijke gespreksleider in te zetten en ervoor te zorgen dat verschillende perspectieven vertegenwoordigd zijn, ontstaat er ruimte voor een gesprek waarin mensen zich gehoord voelen en de uitkomsten op meer draagvlak kunnen rekenen.

Aandachtspunten:

- Ondersteun lokale informele organisaties, zoals vrijwilligersnetwerken, geloofsgemeenschappen en ouderenorganisaties, in hun rol als schakel tussen gemeente en inwoners. Help bijvoorbeeld bij professionalisering en wijs hen op subsidiemogelijkheden.
- Kies werkvormen die aansluiten bij de doelgroep. Een formele commissievergadering vraagt iets anders dan een huiskamergesprek, een avondbijeenkomst in een cultureel centrum of een werksessie met jongeren.
- Vergoed de tijdsinvestering van inwoners waar dat passend is, vooral bij intensieve trajecten. Daarmee erkent u hun expertise en voorkomt u dat alleen inwoners met veel tijd of bestuurlijke ervaring deelnemen.
- Wissel informatie uit met wijkteams, welzijnswerkers en andere professionals die direct contact hebben met inwoners. Zo blijft kennis niet beperkt tot één afdeling en kunnen signalen uit de gemeenschappen sneller worden herkend en gedeeld.

3.4 Houd rekening met gemeenschapsspecifieke behoeften en omstandigheden

Beleid en initiatieven die gelijkwaardigheid willen bevorderen, vragen om aandacht voor de specifieke omstandigheden, behoeften en ervaringen van verschillende gemeenschappen. Veel maatschappelijke problemen blijven namelijk deels buiten beeld, raken sommige groepen harder dan andere en hangen vaak samen met factoren zoals taal, culturele achtergrond, sociale omgeving of migratiegeschiedenis. Bij beleid dat vooral algemeen en opgavegericht is, bestaat het risico dat juist de mensen die de meeste ondersteuning nodig hebben, onvoldoende worden bereikt.

De verschuiving van doelgroepenbeleid naar een opgavegerichte aanpak in het sociaal domein is een belangrijke stap naar meer gelijkwaardigheid. Tegelijkertijd gaven deelnemers aan de masterclass

Samenleven en Verbondenheid aan dat er soms te weinig aandacht is voor de problemen die specifiek spelen binnen verschillende Turks-Nederlandse gemeenschappen. Dat kan het gevoel versterken dat mensen over één kam worden geschoren, terwijl er juist sprake is van uiteenlopende achtergronden en ervaringen.

Zo kan armoede binnen de Turks-Nederlandse gemeenschappen op een andere manier zichtbaar zijn dan bij andere groepen. Ook vraagt de zorg voor een oudere met dementie die terugvalt op zijn moedertaal om een andere aanpak dan die standaardvoorzieningen vaak bieden. Wanneer beleid onvoldoende rekening houdt met dit soort verschillen, kunnen bestaande ongelijkheden blijven bestaan of zelfs groter worden.

Het is daarom belangrijk om deze aandacht niet te beperken tot afzonderlijke dossiers of incidentele projecten. Door dit uitgangspunt onderdeel te maken van een bredere strategie, ontstaat een werkwijze die ook door collega's uit andere beleidsvelden wordt toegepast.

Aandachtspunten:

- Gebruik een onderwerp als cultuursensitieve zorg en ondersteuning voor ouderen als praktisch vertrekpunt. De lessen die daaruit voortkomen, kun je ook toepassen binnen andere beleidsdomeinen.
- Betrek verschillende gemeenschappen en relevante informele netwerken om meer inzicht te krijgen in behoeften, mogelijke blinde vlekken te signaleren en samen tot praktische oplossingen te komen.

4. Belangrijkste opbrengsten uit de masterclass Samenleven en Verbondenheid

De masterclass liet zien dat culturele diversiteit binnen de Turks-Nederlandse gemeenschappen vraagt om een aanpak die uitgaat van ontmoeting, erkenning en samenwerking. Deelnemers benadrukten dat cultureel erfgoed en culturele activiteiten kunnen bijdragen aan verbinding, zowel binnen de Turks-Nederlandse gemeenschappen als met de bredere samenleving. Tegelijkertijd constateerden we dat verschillende gemeenschappen elkaar nog niet altijd weten te vinden en dat culturele instellingen niet altijd goed aansluiten bij hun behoeften. Laagdrempelige initiatieven in wijken kunnen helpen om deze afstand te verkleinen.

Ook is er gesproken over de verschuiving van doelgroepenbeleid naar meer opgevegericht en inclusief beleid. Hoewel de waardering voor deze ontwikkeling positief is, leeft de behoefte om oog te houden voor de specifieke ervaringen en behoeften van verschillende gemeenschappen. Daarbij wezen deelnemers op het belang van sterke lokale netwerken, ontmoetingsplekken en zelforganisaties. De afname van voorzieningen zoals buurthuizen en wijkverenigingen zijn door een verlies voor ontmoeting en participatie, vonden de deelnemers. Gemeenten kunnen volgens hen een belangrijke rol spelen door samen te werken met lokale organisaties, hen te ondersteunen in hun professionalisering en zichtbaar aanwezig te zijn in wijken.

Daarnaast kwam de positie van jongeren nadrukkelijk aan bod. Deelnemers signaleerden dat sommige jongeren zich onvoldoende erkend voelen in Nederland en daardoor op zoek gaan naar andere bronnen van identiteit en verbondenheid. Meer aandacht voor politieke participatie, representatie en inclusie kan bijdragen aan een sterker gevoel van betrokkenheid bij de samenleving. Ook het onderwijs is een belangrijke plek om intercultureel begrip te bevorderen, vinden de deelnemers. Daarbij is aandacht nodig voor herkenbare rolmodellen en meer diversiteit voor de klas.

Door de verschillende gesprekken heen kwamen steeds dezelfde thema's terug: identiteit en diversiteit, participatie, binding met Nederland, discriminatie, gelijke kansen en wederkerigheid. Deelnemers waardeerden de open sfeer van de masterclass en de ruimte voor verschillende perspectieven. Zij vonden de combinatie van kennisdeling, dialoog en reflectie een waardevolle manier om wederzijds begrip te vergroten en inzichten op te doen voor beleid en praktijk.

Literatuur

Akgündüz, A. (2008). *Turkish Migration to Western Europe and Turkey-European Union Relations*. Ashgate.

Akinci, Y. (2015). *Hollanda'da Bir Türk Kadını*.

Atay, O. (postuum invloedrijk in Nederland). *Tutunamayanlar*.

Aydogdu, Z. *De Vergeten en Verloren Generatie? Een Terugblik op het Turks Ouderen Project*.

Aydın-Düzgit, S. (2012). *Constructions of European Identity: Debates and Discourses on Turkey and the EU*. Palgrave Macmillan.

Bahara, H. (2003). *Gurbet Hikayeleri*.

Balci, E. (2014). *Anadolu'nun Öteki Yüzü*.

Boekstijn, A. (2005). *De Prijs van een Slecht Geweten: Nederland en de Europese Toetreding van Turkije*. Prometheus.

Boersema, E. (2019). *Turkse Nederlanders: Identiteit en Loyaliteit*. Prometheus.

Boersma, K. & Schinkel, W. (2018). *De gedroomde samenleving: Over de grenzen van cultuur en migratie*. Boom Sociologie.

Canatan, K. (2001). *Turkse Islam: Perspectieven op organisatievorming en leiderschap in Nederland*. Universiteit van Amsterdam.

Canatan, K. (2009). *De positie van Turkse Nederlanders in het onderwijs en op de arbeidsmarkt*. Sociologische Gids.

Cömez, U. (2005). *Yabancı*.

Crenshaw, K. (1989). *Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics*. University of Chicago Legal Forum: Vol. 1989: Iss. 1, Article 8.

Dagevos, J., Gijsberts, M. & van Praag, C. (2003). *Integratie van migranten in Nederland: een voorlopige balans*. SCP.

Entzinger, H. (2006). *Changing the Rules While the Game Is On: From Multiculturalism to Assimilation in the Netherlands*. Migration Policy Institute.

Geldof, D. (2016). *Superdiversiteit en samenleven: over migratie, identiteiten en sociale cohesie*. Acco.

Gür, H. (1983). *Kanarya Düşerken*.

Houtkamp, C., Van Heukelingen, N., van der Laan, T., & van Veen, E. (2023). *Het Turkse diasporabeleid in Nederland. Over het perspectief van de Turks-Nederlandse gemeenschap en het Turkse diasporabeleid*. Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.

Houtkamp, C., Van Heukelingen, N., & van der Laan, T. (2024). *Patriottisme ontmoet*

Pragmatisme. Het Turkse diasporabeleid in Nederland. Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.

Jung, D. & Raudvere, C. (2008). *Religion, Politics, and Turkey's EU Accession*. Palgrave Macmillan.

Kadioğlu, A. & Keyman, E. F. (2011). *Symbiotic Antagonisms: Competing Nationalisms in Turkey*. University of Utah Press.

Korf, D. & Komen, M. (1999). *Turkse jongeren in Nederland: tussen twee werelden*. Bohn.

Korat, G. (1998). *Taş Kapıdan Taçkapiya*.

Landman, N. (1992). *Islam, cultuur en minderhedenbeleid: de institutionalisering van de islam in Nederland*. Van Gorcum.

Lindo, F. (2000). *Etnische discriminatie op de arbeidsmarkt*. Het Spinhuis.

Mak, G. (2003). *Sporen van Verplaatsing*.

Nell, L. & Rath, J. (2009). *Islam and Political Participation in the Netherlands*. Amsterdam University Press.

Öniş, Z. (2015). *Turkey and the European Union: The Future of a Complicated Relationship*. SEI Working Paper.

Pels, T. & De Haan, M. (2007). *Socialization Practices of Moroccan and Turkish Families in the Netherlands: A Review of the Research Literature*. Pedagogiek.

Polat, A. (2018). *Sınırları Aşmak*.

Rath, J., Groenendijk, K. & Meijer, A. (1999). *Turkish immigrants in the Netherlands*. International Migration Review, 33(4), 881–903.

Şenay, B. (2012). *Beyond Turkey: Turkish Muslims in Europe*. Bloomsbury.

Sunier, T. (2010). *Constructing Islam: Religious Identity among Young Turks in the Netherlands and Germany*. Peter Lang.

Sunier, T. & Landman, N. (2014). *Transnational Turkey: Islam, Politics, and Europeanization*. Palgrave Macmillan.

Theunissen, H. (1990). *Topkapi & Turkomanie*. Museum voor Volkenkunde.

Timmerman, C. & Crul, M. (2003). *The Second Generation in the Netherlands: Diversity and Integration*. International Migration Review.

Van der Horst, E. (2005). *Deventer Blik. Geschiedenis Van Arbeidsmigranten In Een Nederlandse Industriestad (1945-2005)*. IJsselacademie.

- Van der Wal, G. & Tax, M. (1999). *Vele gezichten van Turks Nederland*. Schilt Publishing.
- Van Heelsum, A. & Tillie, J. (2006). *Turken in Nederland: migratie, participatie en identiteit*. Amsterdam University Press.
- Vasta, E. (2007). *Accommodating Diversity: Why Current Critiques of Multiculturalism Miss the Point*. COMPAS Working Paper.
- Verkuyten, M. (2005). *The Social Psychology of Ethnic Identity*. Psychology Press.
- Vermeulen, H. & Penninx, R. (2000). *Immigrant Integration: The Dutch Case*. Amsterdam University Press.
- Yavuz, M. H. (2018). *Turkey's Relations with the West: Institutionalized Cooperation and Ad-hoc Tensions*. Cambridge University Press.
- Yemni, S. (1999). *Kara Kutu*.
- Yükleyen, A. (2012). *Localizing Islam in Europe: Turkish Islamic Communities in Germany and the Netherlands*. Syracuse University Press.
- Zaifoğlu, M. (2010). *Göçmen Ruhlar*.
- Zürcher, E. J. (2004). *Turkije: Een moderne geschiedenis*. Wereldbibliotheek.

Colofon

Sezer Consult
Korte Hoogstraat 15C | 3011 GJ Rotterdam
010 477 27 27
info@sezer.nl

© Sezer Consult | juli 2026
